

Dannelsesidealer

Belyst ud fra Kerschensteiner, Blonskij, Rousseau og Dewey

© KISII & Ib Goldbach
KISII 1. udgave 2014

Skolen har altid været boglig

Det manuelle arbejde i skolen dukker først op i begyndelsen af 1900-tallet¹. Det hænger sammen med, at det manuelle arbejde var hverdagslivet. Drengene arbejdede hos fiskeren og fangeren eller fædrene på gården eller i værkstedet; her lærte de fangst, landbodrift, skomagerhåndværket, snedkerhåndværket osv. Pigerne lærte husholdning.

Skolen skulle derfor udelukkende tage sig af "de åndelige sager" kristendomskundskab, læsning, skrivning og regning; senere fulgte historie, geografi og naturhistorie. Fysik, kemi og fremmedsprog indføres først med de private borgerskoler² i midten af 1800-tallet. I almenskolen fra 1903.

Med de danske skolereformer i 1903 (og ret samtidigt i andre europæiske lande; Europa var i en længere periode fri for krige, faktisk fra 1870 til 1914) tilførtes nye fag. Borgerskabet var mere varieret fordelt på erhverv; uddannelse blev et naturligt krav, og undervisningspligten blev respekteret. Dermed blev skolen i høj grad institutionaliseret. Skolen var en bygning, hvor der praktiseredes undervisning, ligesom fabrikken var et sted, hvor der blev produceret fisk.

Det er i denne institutionaliserede skole, at håndens arbejde trænger sig på hos mange pædagogiske tænkere. Der kunne nævnes mange andre end Kerschensteiner, Blonskij, Rousseau og Dewey, men netop disse fire er medtaget for at vise nogle dannelsesidealer, der helt eller delvist var tilknyttet praktisk arbejde (modsat teoretisk arbejde).

Mange skoler i hele verden indførte håndarbejde for piger og sløjd for drenge. Køkkenhaver, biavl og andre praktiske aktiviteter kom også på skolernes curriculum.

Faget gymnastik har levet en lidt anderledes tilværelse. I det klassiske Grækenland var hele opdragelsen delt op i gymnastik (for legemets dannelse) og musik (for sjælens dannelse)³. Faget forsvinder imidlertid ganske under middelalderen, får en opvækst under renæssancen (som netop var en genfødsel af de hellenistiske idealer), toner ned under pietismen, men bliver i 1800 og 1900-tallet kraftigt prioriteret som et modstykke til den intellektuelle udvikling. Faget gymnastik får faktisk sit eget dannelsesideal (som i det gamle Grækenland), hvorimod de andre praktiske fag som håndarbejde, sløjd m.v. i de fleste skoler blot var fag til variation af de mere teoretiske skolefag.

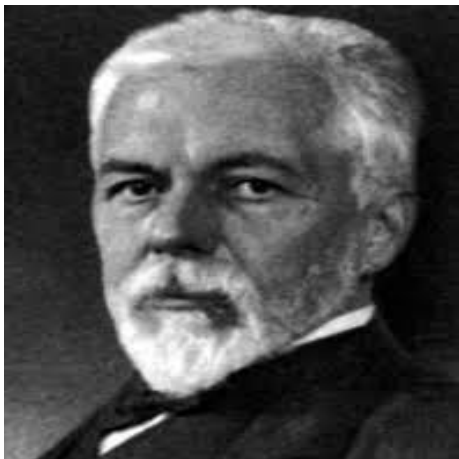
¹ En undtagelse var Finland, som efter en meget progressiv pædagog Uno Cygnæus indførte håndværk for drenge i den finske almenskole fra 1866.

² Den grønlandske skole blev først med lov nr. 274 af 27. maj 1950 reguleret efter egen lov. Indtil da var skolen en del af kirken og curriculum kunne være meget forskelligt fra koloni til koloni. Med 1950-loven og især med 1967-skoleloven tilpassedes skolen dels den danske skole, dels særlige forhold i Grønland.

³ Det danske ord gymnasium er afledt af gymnastik, som i det gamle Athen var navnet på idrætspladsen.

Georg Kerschensteiner (1854 – 1932)

For Kerschensteiner var det imidlertid ikke tilfældet. For ham var arbejdet vigtigt af to grunde: udviklingen af personligheden og hensynet til staten⁴.

Kerschensteiner er tysk pædagog, oprindeligt lærer af profession, studerede senere matematik og naturfag, virkede i nogle år som gymnasielærer, 1894 - 1919 skoledirektør i München og herefter professor i pædagogik ved universitetet i München. Først og fremmest lå det ham på sinde at opdragelsen skulle ses i relation til samfundslivet, og samfundslivet var i Kerschensteiners situation ensbetydende med et liv i staten. I 1901 udgav han *Staatsbürgerliche Erziehung der deutschen Jugend* (Statsborgerlig opdragelse af den tyske ungdom).

Og her opstiller han de væsentlige dyder, som enhver stat (og naturligvis en idealstat) må forvente af sine borgere. Kort beskrevet er det

- A. Pligttroskab
- B. Retsindighed
- C. Loyalitet
- D. Social og altruistisk indstilling
- E. Påpasselighed og tålmod
- F. Flid
- G. Erhvervsduelighed.

Disse dyder og navnlig de tre sidste bringer os til Kerschensteiners arbejdsskolebegreb (Begriff der Arbeitsschule 1912). Alt arbejde har en mening for den enkelte og for staten. Man skal være en "brugbar statsborger" i den betydning at man skal forstå arbejdets betydning for samfundet. En gadefejers arbejde er lige så vigtigt som en læges.

Men både gadefejeren og lægen skal have en opfattelse af sin mission, at arbejdet er vigtigt for samfundet. Det er ikke nok bare at feje gade, man skal være bevidst om at det er et samfundsnyttigt arbejde. Heri ligger halvdelen af Kerschensteiners dannelsesideal: en nyttig samfundsborger med bevidsthed om sin egen nytte og samfundets brug deraf.

Læsere i dag bliver måske slået af den særlige tyske stil, 'statsborger' og 'brugbar statsborger'. Men den adskiller sig i realiteten ikke meget fra Kennedys slogan "Du skal ikke spørge, hvad dit land kan gøre for dig, men hvad du kan gøre for dit land."

⁴ Kerschensteiner anvender betegnelsen "staten", hvor vi nok ville sige "samfundet". I Kerschensteiners begreb om stat lå ikke hans samtids tyske stat i form af kejserdømmet før 1. Verdenskrig, snarere en tænkt "etisk fornuftsstat"

Den anden halvdel af Kerschensteiners dannelsesideal ligger i arbejdsbegrebet. Der ligger to grunde hertil. Den ene er at, de fleste af skolens elever skulle ud i et arbejdsliv, som bestod af håndens arbejde. Den anden er, at håndens arbejde er lige så udviklende som åndens, ja måske endda mere ifølge Kerschensteiner. Især når det gælder holdningsmål (etisk opdragelse). Et manuelt arbejde i træ, ja blot udsavning af nogle træklodser ville hurtigt afsløre om eleven har været unøjagtig, sløset eller været ligeglad med sit arbejde. Et tilfredsstillende håndens arbejde vil afsløre tålmodighed, nøjagtighed, akkuratesse, omhyggelighed, flid og meget andet.

Der findes fortsat private skoler i Tyskland i dag. Med stort set samme program som i 1912.

Kerschensteiner og Grønland

Begriiff der Arbeitsschule blev ganske kort efter udgivelsesåret i 1912 oversat til 11 europæiske og tre asiatiske sprog, men ikke til dansk. Alligevel nåede Kerschensteiners teorier til Grønland gennem en dansk præst og lærer R. Nielsen, som virkede i flere kolonier i Holsteinsborg og Sukkertoppen og sluttede som førstepræst i Godthåb. Han har næppe selv stødt på Kerschensteiner, men har læst Edvard Lehmann (1862 – 1930), som var meget optaget af Kerschensteiner.

Lehmann udgav i 1909 bogen *Opdragelse til Arbejde*, som var stærkt påvirket af Kerschensteiner⁵ og arbejds-skoleidealene. Og det er tydeligt, at R. Nielsen har fået sin inspiration herfra. I et lille syv siders⁶ skrift om skolen i Grønland omtaler han arbejds-skolens idealer, som han selv har praktiseret flere steder.⁷

⁵ Før udgivelsen af *Die Arbeitsschule* i 1912 har Kerschensteiner holdt mange foredrag om arbejds-skolebegrebet, bl.a. på Københavns Universitet i 1908.

⁶ R. Nielsen: *Om Grønlands Skolevæsen*, *Tidsskriftet Grønland*, 1917 side 22 ff.

⁷ Se også Ib Goldbach: *Læreruddannelsen i teori og praksis*, i *Festskrift i anledning af Ilinniartissuaqs 150-års jubilæum* 1995, side 290.

Pavel Petrovich Blonskij (1844 – 1941)

Blonskij var Sovjetunionens første professor i psykologi, filosofi og pædagogik. I studieårene (1902 – 07) blev han personligt involveret i oktoberrevolutionen, blev også fængslet for det. Men revolutionstankerne satte sig spor i hele hans tænkning: dristigt at møde udfordringer og anderledes løsninger. Han havde læst både Rousseau, Kerschensteiner og Dewey og var inspireret deraf. Men var måske nok mere påvirket af Karl Marx.

Han var den første, der forsøgte at beskrive psykologien som videnskab i et marxistisk lys. Han var også den første psykolog som hævdede, at kun arv spiller en lille rolle for barnets udvikling. Livsbetingelser og opdragelse alene former barnet.⁸

Når det gælder skolens curriculum var Blonskij ligesom Kerschensteiner meget bevidst om arbejdets betydning, men ikke ud fra samme synsvinkel. Hos Kerschensteiner var arbejdets mål en *karakteropdragelse*, en etisk opdragelse.

Blonskij's bog *Arbejdsskolen* (Trudovaya Skola 1919) udkom kun 7 år efter Kerschensteiners, men han lagde vægt på helt andre værdier i arbejdet. Blonskij karakteriserede arbejde som 'forvandlingen af de i naturen givne ting til de for mennesket nyttige ting.'

Det skal her erindres at samlebåndet, som ikke var nogen helt ny opfindelse, for alvor blev sat på skinner i 1906 af Henry Ford. Det gik ikke stille af, heller ikke blandt de revolutionære i datidens Rusland. Blonskij ser ganske klart at hans tids ungdom skal ud til et industrisamfund, et samlebåndssamfund, og ikke et håndværkersamfund. Arbejdet skal derfor være en forberedelse til dette samfund.

I 1930'erne grundlagde Blonskij flere skoler, hvor industriarbejdet var lagt ind på skolen. Industriarbejde og skolegang var to sider af samme sag. Det var grundlaget for det, der siden kom til at hedde polyteknisk dannelse, hvor der ikke skulle være skel mellem åndeligt og legemligt og teoretisk og praktisk arbejde.⁹ I praksis gennemførtes det ikke, men på alle større klassetrin er indlagt et forløb i industrien, ikke som vi kender det som 14 dages erhvervspraktik, hvor eleverne skal snuse til, hvad de vil lave senere. Nej, industriarbejdet var et led i opdragelsen og skulle skabe forståelse for industriarbejdet og samfundet. Blonskij siger et sted: "Selv verdens bedste skoler kan ikke give så megen viden som er nødvendigt i livet; klasseværelset kan ikke give det kvantum viden, så der ikke senere skal tilegnes ny viden; og en elev kan ikke bibeholde den viden, han har modtaget i skolen. Det er derfor skolens fundamentale opgave at udstyre eleven med evner og færdigheder til selv-opdragelse."¹⁰ Men det er vel at mærke ikke en fri selvopdragelse, men en dannelse til et kommunistisk idealsamfund, der er drevet af den industrielle virksomhed med industrielle medarbejdere.

⁸ Lige siden 1920'erne har spørgsmålet om arv og miljø været diskuteret. Til stadighed med stor uenighed. Sovjetiske psykologer har bastant stået på miljøet, mens amerikanske psykologer mest hælder til arven.

⁹ Polyteknisk opdragelse blev indført overalt i Sovjetunionen, men smuldrer mange steder med unionens fald i 1990. Ikke så meget fordi, den var dårlig, snarere fordi mange af landene i Sovjet følte sig kuet af den sovjetiske pædagogik dels på deres modersmål (som dengang også skulle være andet sprog), dels centraliseringen.

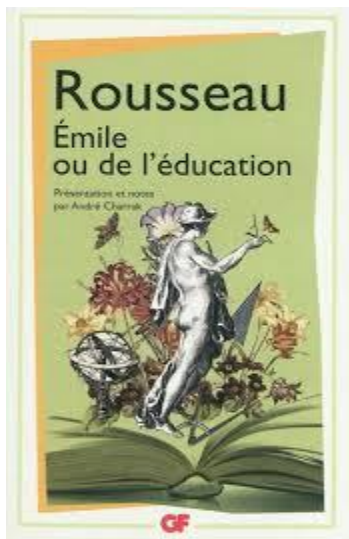
¹⁰ Mihail Gerasimovich Danilchenko: Pavel Petrovich Blonskij, i UNESCO International Bureau of Education, vol. XXIII 2000 side 8

Jean-Jacques Rousseau (1712 - 1778)

En noget venstredrejet idehistoriker fra Århus Universitet ved navn Mihail Larsen (oprindeligt Mikael, men han russificerede sit døbenavn) holdt i maj 1994 i Danmarks Radio nogle udsendelser om den franske oplysningsfilosofi. Her sagde han om Rousseau: "...en guldgrube for en psykiater, en selvglad psykopat, kleptomane, mytoman¹¹ og hypokonder, der dog samtidig var en meget hjertelig person."¹²

Denne opfattelse deles sikkert ikke af mange Rousseau-fortolkere. Men lidt om snakken kunne der nu godt være. Utvivlsomt har M. Larsen sin opfattelse fra Rousseaus egne såkaldte åbenhjertige "Bekendelser" (Confessiones udgivet posthumt 1781). Men Rousseau har næppe været sandfærdig i alle sine "bekendelser", og han skal nok vurderes på sine skrifter og ikke sine bekendelser, som han påbegyndte offentligt at oplæse, men blev stoppet af politiet. Det blev ganske enkelt for pinligt både for Rousseau og andre.

M. Larsen kan også være blevet stødt af dette Rousseau-citat "Mennesket er født frit, og vi er overalt i lænker. Vi har skabt et politisk system, som ikke tillod os at være frie."¹³ Det er en af grundstenene i Rousseaus filosofi, at vi er skabt frie, vi er ikke født med arvesynden¹⁴ eller andre synder, og vi kan opdrage os selv frit. Og det er naturligvis i strid med den kommunistiske opfattelse af opdragelse.

Rousseau er måske ophavsmanden til hele den reformpædagogik, som vi møder i begyndelsen af 1900-tallet, og inspirator for både Kerschensteiner, Blonskij og Dewey. Rousseau er også interessant i andre henseender for sin samfundsfilosofi, deltagelse i Den store franske Encyclopedia, hans opfattelse af musik og matematik og hans biografi. Men her forholder vi os alene til hans opdragelsesfilosofi, som kom til udtryk i værket Emile, ou de l'éducation (Emile eller om opdragelse 1762, udgivet på dansk 1962), et værk der i beskrivelsen af den religiøse opdragelse var så kontroversiel, at han for at undgå fængsel måtte gå i landflygtighed i en årrække. Bogen var i det hele taget meget kontroversiel, skabte ham mange uvenner og venner, der vendte sig fra ham. I det hele taget skabte bogen ham utroligt mange problemer. Den var absolut ikke politisk korrekt.

Ulige berømtre end alle andre pædagoger i det 18. århundrede er dog Rousseau, og hans indflydelse både på kulturlivet i almindelighed og på opdragelsen og den pædagogiske tænkning i særdeleshed har været umådelig" siger professor K. Grue-Sørensen om Rousseau i Opdragelsens Historie, bind 2, side 116, København 1966.

¹¹ person med sygelig trang til at fortælle løgnehistorier

¹² Danmarks Radio P1 5. maj 1994

¹³ Rousseau: Contract Sociale 1762 (Samfundspagten)

¹⁴ Rousseaus mor dør en uge efter fødslen, faderen og søstrene opdrog ham; de var protestanter. Senere forsøger en katolsk præst gennem Madame de Warens, som var hverver for kirken, gennem flere år (og også blev hans elskerinde) at omvende ham til katolicismen. Men som voksen forblev han protestant.

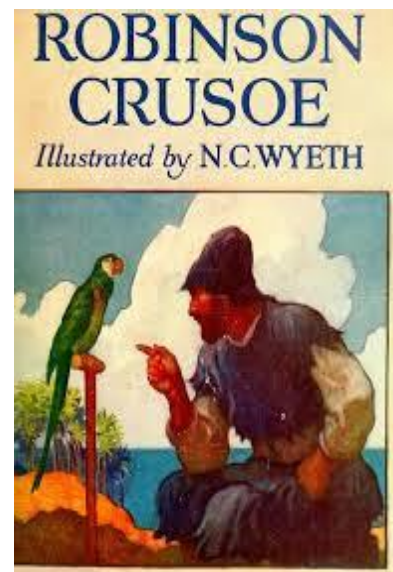
Naturen, tingene og menneskene

Udgangspunktet for Rousseaus opdragelsesfilosofi er at vi har tre opdragere: naturen, tingene og menneskene og i samme rækkefølge. Naturen kan vi ikke gøre meget ved, og tingene kun til dels ved tingslig tilrettelæggelse, og mennesket skal rette sig ind efter naturen. I praksis skal man derfor lade naturen råde, "ingenting at gøre", som var hans hyppigste råd i opdragelsen. Når Emile har smadret sin vindue i værelset, får han ikke blot en ny rude, men må fryse en rum tid. Sådanne træk har givet Rousseau betegnelsen konsekvens pædagogik og negativ opdragelse. Hertil hører også at Emile skal lære *gennem erfaringer og ikke gennem forklaringer*. Da Rousseau vil have Emile til at lære at læse, giver han ham ikke læsetræning, men sender ham små kort fra opdigtede personer, indtil Emile indser, at han faktisk er nødt til at lære at læse. I øvrigt var han ikke meget for bøger i opdragelsen. "Hans eneste bog skal være naturens bog, som ligger opslået foran ham."

Den første bog Emile skulle stifte bekendtskab med var Daniel Defoe's Robinson Crusoe, fordi den fortæller om erfaringens nødvendighed. Om den femtenårige Emile siger Rousseau "Han har ikke mange kundskaber, men de kundskaber han har, er helt hans egne; han ved ikke noget kun halvt."

(Selv om det erkendelsesmæssigt er vanskeligt at vide om en kundskab er halv, hel eller trekvart)

Det er ikke muligt på disse få linjer at yde Rousseau fuld retfærdighed; den danske udgave af Emile er på næsten 700 sider. Det væsentligste i hans pædagogik er elevens egen erfaring, og blev hermed inspiration for hele reformpædagogikken i det meste af 1900-tallet.

Rousseau blev bisat i Paris ved siden af Voltaire i Le Panthéon "De mænd der gjorde vort land kendt"¹⁵.

¹⁵ Indgangsportal til Le Panthéon

John Dewey (1859 - 1952)

Dewey er mere end nogen anden den pædagog, som har betydet mest for reformpædagogikken i den vestlige verden i hele 1900-tallet. I modsætning til Kerschensteiner, som sigtede mod en etisk fornuftsstat, Blonskij, som sigtede mod et kommunistisk idealsamfund og Rousseau, som havde en fiktiv dreng i en fiktiv verden i tankerne, var Deweys pædagogik rettet mod en realistisk verden og en realistisk opfattelse af mennesket.

I 1894 kom han som universitetslærer til Chicago; ved siden af sit virke på universitetet grundlagte han sin Laboratory School, en eksperimentel skole, hvor han i praksis kunne efterprøve sine pædagogiske ideer.

Fælles for alle fire tænkere – og det er grunden til at de er samlet i dette lille skrift – er *arbejdet* som begreb.

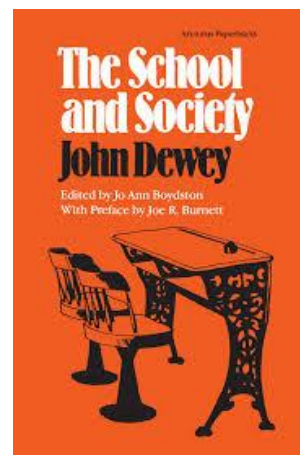
Dewey opfatter den virksomhed som består i arbejde som et grundvilkår for *selvrealisering*. Vi skal udføre eller gennemføre noget for at lære os selv at kende, se os selv i produkterne af vort arbejde og mærke modstanden fra den konkrete virkelighed. Dewey er især blevet kendt på – og husket for – slagordet *learning by doing* at lære ved at gøre.

**I read and see, I listen and hear, I do and understand
(jeg læser og ser/indser, jeg lytter og hører/erfarer, men jeg gør og forstår).**

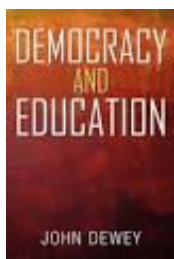
Ligesom Rousseau betragtede han erfaringer for "sand" viden. Megen viden som læreren bibringer fra tekstbøger er ikke "sand" viden, og han så en masse modsætninger mellem skolen og samfundet, modsætninger som han satte sig for at afskaffe. Det var skellet mellem det legemlige og åndelige, mellem tænkning og handling, mellem sansning og fornuft, mellem vidensformidling og karakterdannelse, mellem det individuelle og det sociale, mellem skolen og livet.

Nogle begivenheder har ændret verden mere end andre. Den største begivenhed var vel nok da Kopernikus i 1543 fremsatte sin teori om himmellegemernes kredsbevægelse, hvorefter solen og ikke jorden kom i universets centrum.

Godt 300 år senere fremsatte Charles Darwin i 1859 i Arternes oprindelse sin påvisning af, at arten menneske (og andre arter for den sags skyld) ikke én gang for alle var skabt i en fast og uforanderlig form, men var resultatet af en lang udvikling, som aldrig stopper. Det ændrede verden og også Deweys opfattelse af *udvikling*.

Dewey så ikke blot Arternes Oprindelse som et biologisk fænomen, men som et filosofisk. Arternes Oprindelse viser at *foranderlighed* ikke er et overgangsfænomen, men noget kontinuerligt. Foranderlighed er således et mål i sig selv. Det får naturligvis konsekvenser for opdragelsen. Hos Dewey er denne foranderlighed et aktivt mellemværende mellem det enkelte menneske og dets omgivelser. Denne interaktion mellem mennesket og dets omgivelser medfører, at ikke kun enkelte dele af organismen bliver berørt af foranderligheden. Men hele mennesket. Og det er denne foranderlighedens interaktion i hele mennesket som hos Dewey får de klassiske skel mellem tænkning og handling, det åndelige og det legemlige, sansning og fornuft osv. til at falde fra hinanden.

Deweys
filosofiske
hovedværk
Fra 1916

Hos Aristoteles og i århundrede efter ham havde viden sin eksistens for sin egen skyld, fri af praktiske hensyn. Hos Dewey hører viden og handling sammen. I en periode kaldte Dewey sin filosofi for 'instrumentalisme' fordi han betragtede vores organer som instrumenter, hjernen er ligesom vore sanser, hænder, fødder og tænder redskaber, som vi skaber erkendelse med, og vel at mærke i et samspil.

Viden opstår, når vi prøver os frem i arbejde og handling. Og netop dette med at prøve sig frem er også et kendetegn hos Dewey; Trial and Error, forsøg og fejl er et andet kendt slogan hos Dewey. Tænkning og handling er to sider af samme sag. Tænkning uden handling er ligegyldig og handling uden tænkning er blot rutine eller tidsfordriv.

"For det handlende menneske opstår tænkning i tilknytning til de problemer, som det støder på i sin interaktion med omgivelserne. Når handlingen afbrydes, transformeres den til tænkningen. Man tænker sig om, man reflekterer. Den efterfølgende bearbejdning sætter handlingen i gang igen"¹⁶ og så fremdeles.

Hos Dewey gennemgår mennesket i tænksom handling (thoughtfull action) en proces i fem stadier:

1. En uafklaret situation, som man ikke umiddelbart kan overskue eller løse
2. En begyndende ide på grundlag af gætteri
3. En omhyggeligere undersøgelse af al den information, som kan være med til at belyse det foreliggende problem
4. En endelig opfattelse af den begyndende ide fra fase 2 for at gøre den mere præcis, da den er tilsat en større sum af kendsgerninger.
5. Afprøvning af ideen.

Duer den ikke, forkastes den, og man må prøve på ny.

Hos Dewey er mennesket et praktisk handlingsmenneske, som befinder sig i en evig problemløsningsproces i gensidig aktion med sine omgivelser.

¹⁶ Her citeret efter Thyge Winther-Jensen: Undervisning og menneskesyn belyst gennem studier af Platon, Comenius, Rousseau og Dewey, en antropologisk betragtningsmåde. København 1988, side 144

Kopernikus erstattede jorden med solen som centrum. Darwin reducerede mennesket fra Guds skabt til et tilfældigt¹⁷ resultat af en udvikling i en konstant livsstrøm: og denne udvikling behøver ikke altid at være fremgang. Det er i dette lys, at handling = problemløsning, trial and error skal ses. Den menneskelige fornuft er ikke længere noget rationelt, som kan udledes deduktivt, men et resultat af induktiv erkendelse, hvor erfaringer samles op og skaber ny erkendelse.

Vegledning:
Learning by doing (Dewey)

- Ferdigheder
- Problemløsning
- Situationsbedømming
- Opdage egne kræfter (kjenne seg selv)

- Vegledning innebærer at man lærer i og av et direkte møte med "autentiske" situationer i naturen.

Deweys tanker satte sig tydelige spor i den danske skolelov af 1975 og den svenske af 1980. Den danske skolelov af 1975 satte også nogle spor i den grønlandske skoleforordning af 1979 navnlig i formålet om det omstillingsparate samfund "Et samfund i stadig forandring" som det hedder i formålsparagraffen.

I Norge findes flere aktive Dewey-selskaber
The Dewey Society

¹⁷ tilfældigt skal her forstås som ikke formålsbetinget

En oversigt og efterskrift til eftertanke

De fire dannelsesidealer hos Kerschensteiner, Blonskij, Rousseau og Dewey er forskellige, men har også fælles træk.

Det fælles er *arbejdet* som en vigtig del af skolens curriculum og en vigtig del af elevens dannelse og dermed menneskets virksomhed. Dannelsesidealerne er naturligvis knyttet til og udsprunget af en historisk samtid og kan ikke uden videre overføres til andre tider med andre livsbetingelser.

Forskellighederne ligger i:

- A. Kerschensteiner: arbejdet er karakterdannende og skal sikre bevidsthed om arbejdslivet både hos borgeren og i samfundet.
- B. Blonskij: Mennesket skal udnytte naturen til industriel produktion og danne samfundsborgere til social opbyggelse af den ideale stat (det kommunistiske samfund).
- C. Rousseau: Mennesket er født frit. Dvs. hverken godt eller ondt. Hvis vi følger naturens gang, kan vi tilrettelægge et samfund, hvor både mennesker og samfund er frie.
- D. Dewey: Erkendelse sker gennem erfaringer som er et resultat af både praktisk og teoretisk arbejde.

Lighederne er også at skolen – og det er både børneskolen og erhvervsskolerne, da alle fire tænkere beskæftigede sig specielt med ungdomsuddannelserne, og ikke kun børneskolen – må prioritere praktisk arbejde og forene det med det teoretiske. Fire store pædagoger i øst og vest har udtalt sig herom gennem utallige skrifter og foredrag. Og mange har forstået budskabet i mange lande og bragt budskabet videre.

Alligevel opstiller skolen i dag – folkeskolen, erhvervsskolen og gymnasiet - et curriculum, hvor tekstbogen er den vigtigste viden, og praktisk arbejde i heldigste fald er blot et tilfældigt fag på skemaet. F.eks. er faget formning i dansk gymnasium og Grønlandsk GU blot et fag man vælger. Det har ingen sammenhæng med elevens litteraturforståelse, etisk opdragelse, æstetik i andre fag, med mindre eleven selv skaber denne synergieffekt.

Men det kan eleven sjældent, med mindre vi som lærere og opdragere tilrettelægger situationerne. Og kundskaber er altså først kundskaber, når eleven forstår dem til fulde. Praktisk arbejde og teoretisk arbejde skal følges ad.

Når skoleopholdet er slut, har læreren nået pensum. Har eleven?

Mange nye pædagogiske teoretikere har fremhævet casemetodik og især Problemløsningsorienteret læring, på engelsk Problem Based Learning, internationalt forkortet til PBL, direkte er en følge af Rousseau og Dewey.¹⁸

¹⁸ Se f.eks. Henry Egidius: Pædagogik i det 21. århundrede, dansk udgave nr. 2, Gyldendal 2007.